

ПЕТРОВИЋ ПЕТАР II ЊЕГОШ

[ПО НЕОБЕЛОДАЊЕНИМ ТАЈНИМ АКТИМА АРХИВЕ
ДАЛМАТИНСКОГ НАМЕСНИШТВА]

(Наставак)

О m i s s i s

Бр. 58/9. р.

Саопштавајући Вам ову превишињу одлуку у највећој тајности, по-
зивљем Вас да са највећом савесношћу изаберете једно лице од пуног
поверења, које поседује потребну смотреношт, а које би имало да подузме
односне кораке, наводећи (као случајно) Владику на мисао продаје и
стављајући му пред очи од пригоде до пригоде слабу корист што сада
има од тога поседства, а користи које би имао од продаје кад би доби-
вени капитал уложио у какву другу спекулацију (потхват).

Пошто би се Владика једном приближио овој идеји, поверљиво лице
могло би искористити друге прилике па се показати склоним да послужи
Владику и пронађе лице које би хтело да купи манастир са земљама.

Пошто се то постигне, Ви ћете потражити друго лице, које се опре-
нито сматра за ботато, као што ми изгледа да је кнез (comte) Ивановић,
који би преко посредника ступио у преговоре са Владиком и закљу-
чио уговор.

¹ А. П. Лебедевъ О происхождении актовъ всел. соборовъ у Богосл. Вѣстнику 1903 г. II, 46—74; Духовенство др. всел. церкви 1905 г. стр. 465—494; проф. В. Болотовъ. Лекц. IV, 25—26; П. А. Прокошевъ Церк. судо-производство въ периодъ всел. соборовъ.. Каз. 1900 г. 111—116.

² Mansi XI, 737—738; 225—228; Praefat. St. Baluzii ibid. IX, 165 sq.; Дѣян. всел. соб. VI, 561—563, 53 и даљ.; А. П. Лебедевъ Духов. 479 и Богосл. Вѣстн. 1903 II, 58—60.

Уосталом ја пропуштам ову ствар Вашој проницавости и довитљивости, и уверен сам, да ћете знати извести у духу изражене царске заповести жељено а да Државу не изложите.¹

И кнез Ђорђе Ивановић изразио је Његошу жељу да би купио манастир. Његош му је одговорио:² да је вољан радије њему продати га, него ли икome другоме. И посао је свршен. Манастир је продан са припадајућим му земљама.

*

Аустрија је настојала, да придобије Његоша. За тај покушај њој се је указала згодна прилика. Његош као архимандрит обратио се је био владици далматинском Рајачићу с молбом, да би рукоположио за свештеника црногорског поданика Станка Богдановића. Рајачић је за то затражио дозволу од Лилиенберга.³ Овај је без оклевања одмах на то пристао, и штавише овластио Рајачића да на његов трошак обдари неким даром Богдановића и његову пратњу почасти обедом, а све ово у сврху придобијања Његоша и Црногораца за Аустрију, како се види из Лилиенбергова писма, упућеног Рајачићу, а које гласи:⁴

„Бр. 384/9. р. Ваше Преосвештенство!

У часу, кад ми је дошао гласник⁵ Вашег Преосвештенства, који ми је предао цењено писмо од 26 септ. т. г. бр. 70/р., чији прилог повраћам, хитам да Вам на исто одговорим.

Не само да не налазим никакве сметње, да Ваше Преосвештенство свештеничког црногорског кандидата Станка Богдановића посветите (рукоположите), него Вас молим, да упутите архимандриту Петровићу мој поздрав, и да га изволите у моје име уверити, да ми је посве мило, што њему и Црногорцима могу да дадем доказа свог суседског пријатељства. Њему стоји на вољу, да он сам унапред, кад се Ваше Преосвештенство већ буде повратило у Шибеник, шаље онамо кандидате ради рукоположења, који ће одиста са сваким поштовањем и суседским пријатељством бити примљени. Ако је уосталом обичај, да се рукоположени обдаре којим малим даром, или им се приреди гозба, то изволите и то на мој трошак без оклевања учинити, и, ако нађете за сходно, позвати на њу и прваке такозваног Сената, па и Архимандрита,⁶ ако би дошао. Ако би се

¹ Senza compromettere lo Stato

² Писмом од 31|8 1835.

³ Id., 384, акт од 26|9 1832.

⁴ Id., XIII, 384, акт од 1|10 1832.

⁵ Stafette, гласник на коњу.

⁶ Његоша.

овог пута или у другом случају указала згодна прилика, да разговарате о наступелим непријатељским односима са Турцима, које спомињете у Вашему писму, било би веома целисходно и умесно, кад би Ваше Преосвештенство у побожном пастирском тону, и то као једино ради спаса Вашега стада,¹ изразили жељу, да се изгладе размирице, које постоје између неких места Црне Горе и Бокеља и доприносе толико несрће и проклества између два хришћанска суседна народа, једном формалном исправком граница и строгим хришћанским и законским опхођењем.

Иако не могу Вашем Преосвештенству одмах одговорити и на друго Ваше писмо од 25 септ. т. г. бр. 78/p., које ми је истовремено стигло, већ морам чекати идући поштански дан, пошто данас наступам своје путовање на Велебит, то Вам ипак међутим могу на пријатно знање саопштити, да је на Највишем месту² са особитим задовољством примљена Вашег Преосвештенства ревност и готовост, да свим силама промиче превише намере Њ. Величанства, као што ми је саопштено високим пресидијалним писмом Њ. Преузвишености господина врховног канцелара грофа пл. Митрофског од 17 септ. т. г. бр. 1679/p.; после чега госп. врховни Канцелар — по његовим изричитим речима — очекује резултат Вашег пастирског похода са пријатном радошћу, која према Вашем уверавању пружа много основа, да ће утицај (улив) Вашег Преосвештенства бити крунисан жељеним успехом.

Истовремено налазим се побуђеним, да Вашем Преосвештенству изразим моју поновну дужну захвалност на непрекидном плодоносном настојању за добро ове Покрајине према мудрим намерама Њ. Величанства, и да Вас замолим, да Ваше пребивање урезу которскоме употребите у циљу, да узмогнете хитно, успешно и трајно сузбити погрешке неких тамошњих свештеника,³ који би могли вршити штетан улив на јавни мир, у чему ја сасвим рачунам на Вашу високу увиђавност и разборитост.

Сва даља саопштења Вашег Преосвештенства биће ми колико интересантна толико и пријатна. Са уверавањем, да ћу ја свејдер о свима битним успесима, који би се могли приписати Вашој заслuzи, извештавати Њ. Величанство, остајем са потпуним поштовањем

Но чашћењем Црногораца није Лилиенберг ипак постигао жељени успех; исправка границе у корист Аустрије није постигнута, нити су Црногорци задобијени за Аустрију. Позван је био и Његош на банкет, али је свој недолазак испричао. Которски срески начелник извештавајући о томе Лилиенберга у срцби својој вели: „Предвиђао сам да Архимандрит неће сићи у Котор, пошто се је бојао (будући без

¹ Im frommen Hirtensinne und Tone, gleichsam blos des Heiles Ihrer Schöflein.

² Код Цара.

³ Због русофилства и нагињања Црвој Гори особито су оптужени били ови бокељски свештеници: парох которски прото Јаков Поповић и игуман манастира Градишта Сава Петровић.

икакве կултуре),¹ да не би дошао до упоређивања са прео-свештеним владиком Рајачићем.“

Аустријски пуковник гроф Кабога предложио је² Лилиенбергу, да би ради придобијања Црногорца Аустрији требало послати у Боку Которску једно подесно лице, које добро познаје српски језик и има још и ова својства:

„Никакву непријатељску предрасуду према народу, с којим ће ступити у додир, већ напротив благонаклоно расположење и вољу (готовост) да им се његовим посредовањем од стране ц. кр. Владе учине доброчинства сваке врсте у стварном интересу аустријских пограничних поданика; један додушће чврст али пријатељски и искрен поступак, згодан за придобијање поверења и велештовања једнога народа, који поред све сурвости своје поседује велику способност брзог сквађања и оштроумни (пронициви) поглед.³ То су потребни услови, који имају да одреде будући избор“.

То лице (посредник између Црногорца и Аустријанаца) — вели Кабога — требало би да има на расположењу средстава, да би могао обезбедити добро расположење најупливнијих Црногорца; штавише било би целисходно да га се овласти (ако би од тога зависило потпуно постигнуће циља његове мисије), да може опрезно и потајно поделивати дарове и плате Архимандриту, његовом упливном стрицу и неким угледнијим лицима из народа. Између разних предлога за придобијање Црногорца гроф Кабога у том свом извештају под танком *L* приводи:

„Може се особито Архимандриту као и црногорским нахијама обезбедити и друга доброчинства путем превише затражене милости, као у погледу првога: посвећење за митрополита од овамошњих епископа, као што је био случај и са покојним Владиком, његовим стрицем; дарови љему и Цркви; власница у овамошњим заводима његових братучеда и других младића из најугледнијих породица, а црногорском народу особито дати; олакшицу саобраћаја (промета) повишењем тачака — ако би се ови затражили — где би се могли држати пазари; припомагањем градња потребних путева за животиње од твара који воде к овоме пазару и подизањем најуужнијик конака; увођењем помоћу овамошњик лекара павртања богиња; обезбеђењем потпора за време гладних година, итд.

Лилиенберг је још раније⁴ предложио био министру Митровском, да се Његошу додељи годишња помоћ у износу

¹ Privo come è di qualunque cultura. Id., XII, 413, акт од 19|10 1832

изложбену Id., 413, акт од 3|11 1832.

² Das sehr viel Talent und bei aller Wildheit eine schnelle Fassungsgabe und einen durchdringenden Scharfblick besitzt.

³ Поднеском од 21|7 1832, бр. 291.

од 2.000.— форинта ради придобијања истога за Аустрију.
Но Митровски је одговорио негативно овим актом:¹

„О придобијању Архимандрита засад не може бити говора, јер се са њиме не можемо упуштати у никакву везу, а још мање у какве преговоре (послове), ради чега се позивљем на превишићу одлуку од 24 маја т. г. Њ. Величанство пак изригчito заповеда да новчано припомагање Архимандрита црногорског има све дотле изостати, док се од тога може очекивати компромитовање Његове Царске владе или никаква корист.² Кад не би било свог случаја или би престало ово страховање и увидедо се, да би припомагање Архимандрита било корисно по циљеве Аустрије, тад се има учинити односни предлог, да га се поднесе Њ. ц. кр. Величанству на решење.

Међутим Цар жели, да поглавице далматинских земаљских власти наставе да и даље са Архимандритом подржавају добре личне одношаје, али се при томе има брижљиво избегавати, да то не би изгледало као један званични поступак“.

*

По савету грофа Кабоге Лилиенберг је нашао подесно лице за придобијање Црногораца а на првом месту Његоша. Тад изабраник био је капетан војни Орешковић. Овај је ступио у преписку са Његошем и са овога родбином, и о својим успесима извештавао Лилиенберга. Овде ћемо привести најпре преписку између Орешковића и Његоша, затим извештај о томе Орешковића Лилиенбергу и напослетку писмо Његошевог брата Пере Орешковићу и одговор овога, а тако и извештај Орешковића Лилиенбергу, упућени том приликом.³.

Писмо Орешковићево Његошу гласи:⁴

„Високи и благородни, пресветли господине!

Преко госп. потпуковника Озерецковског шаљем Вам писмо господина Стефана Вука Карадића, које сам данашњега дана примио из Беца. Из овога писма добротиво ћете увидети, како Карадићу лежи на срцу, да је Ваша Пресветлост боље увери о вредности његове књиге о Црној Гори, са којом ипак не сасвим задовољни. Ја му не могу прибавити бољег

¹ Id., акт од 29|11 1832 бр. 2056|8., пресид. бр. 483.

² Als davon eine Compromittirung Allerhöchst Ihrer Regierung zu besorgen, oder kein Nutzen zu erwarten ist.

³ Ова се писма налазе у свесци XXIII Тајних списка под пресид. бр. 79|R. Ја сам нека од ових обелодавио у оригиналу у београдским „Приложима за књижевност, језик, историју и фолклор“, књига седма, 1927 год. у чланку свом: „Владика Раде по списима Тајне архиве Намесништва далматинског“.

⁴ Понито нема српског оригиналa овде преводимо са немачког превода.

адвоката од њега самога, па Вам стога шаљем његово писмо у оригиналу, за чији повраћај истовремено Вас најпонизнији молим, пошто му на исто имам још да одговорим. Ја бих радо јадном Карадићу, који је међутим сина изтубио, саопштио ма коју милостиву реч од Ваше стране, и тим га у његовој тузи утешио, јер добро видим да га много тишти Ваше незадовољство.

Не знајући, да ли примате и српски недељни лист из Пеште, на који сам претпилаћен, шаљем Вам листове прошлога месеца септембра скупа са последњим баш данас примљеним бројем срдачном жељом, да Вам могу неко задовољство тим причинити.

Препоручујући се Вашој благонаклоности, остајем с одличним поштовањем Ваш најпокорнији слуга

Котор 13 (25) октобра 1837.

Орешковић, капетан"

Писмо Његошево капетану Орешковићу гласи:

„Благородни Господине, Високопочитатели и Љубезни пријатељу!

Ваше поченено писмо од 13 овог мјесеца мило ми је и повољно било колико и какво писмо што може бити човјеку мило кад прими од свог сонародника, који с искреностију свога знанца љуби; оно ме је у многотрудним мојим пословима абот којих нисам Вам могао досада одговорити, развеселило, и ништа ми повољније неби било као да ме и унапријед посјетите почесто баш ако и не пространима, јер знам да Вам дјела не допусчају на то много времена, а оно барем краткима писмима, и надам се, да ћете Ви овој мојој пријатељској жељи угодити.

Кад где успишиете Његошев Екцеленцији Господину Губернатору далматинскому, молим Вас: изјавите им моје високопочитаније.

У време мoga и Вашега заједно бављења под Махинама препоручивали су ми Г-да Митар Мikuла и сердар Буровић из Будве, да пишем и да молим Њихову Екцеленцију за првога да му сина Марка приме у Задру у Духовну Семинариј, а за другога — да му одреде плату, која се даје другима сердарима по Далмацији. Мени је тежко било досађивати Њиховој Екцеленцији, знајући напред да су им се и други молили за друге конкуренте, па свакоме не могу ни Њихова Екцеленција жељу испунити. При свем том желио би срдцем и душом да могу помоћи и једном и другом, јер су обојица добри и честити људи, но оптерећени многобројном фамилијом; из тог узрока молим Вас, да бисте имали доброту узети на себе то бреме препоручити их од моје стране Њиховој Екцеленцији, да благосклоно соизвеле на моје проширење.

Хвала Вам на доброти, што сте изволили на прочитаније послати ми неколике Н-ре Србскога листа, које Вам враћам, а овај лист и мени долази из Пеште. Ево Вам шаљем и писмо Вама писано од Г-ин Карадића, кога можете слободно ујерити, да га ја и сада исто као и пре него што је ону књигу о Црној Гори издао љубим и почитујем. Џа и зашто би ја на њега мрзио? Он је човјек најревностнији списатељ, који чест свом народу, а покај њега и себи чини. Напротив тога ја би му рад помоћи и подржати га у његовим пословима, те како јошт. О овом га можете ујерити слободно, и поздравите га.

Сад Ви примите искрено — илирски пријатељски поздрав од онога који Вас срдечно љуби, почитује, много цјени и с којим се дичи.

Цетиње, 25 окт. 1837.

Ваш покорни слуга и искрени пријатељ,

Владика черногорски П. П. Његош

Примићете ту пастрвицу да пробате каква је риба црногорска".

Друго писмо¹ капетана Орешковића Његошу гласи:

„Високи и благородни, пресветли Господине!

Примио сам Ваше високоцењено драго писмо од 25 октобра (6 новембра) 1837 са оном топлом радошћу коју само искрено пријатељство може да осети. Са захвалношћу признајем Вашу доброту према мени, и не може за мене бити веће части, него заправо често писати Вам и Ваша писма моћи читати. Душа моја не може пожелети боље хране.

По Вашој жељи ја ћу Њ. Преузвешености Господину Гувернеру претставити молбу која се односи на Димитрија Микулу и сердара Бурновића, но не знам уколико ово зависи од Њ. Преузвишености, пошто многе тражње морају се пре поднети на виша места, па код нас, како сами знате, постојећи закони о томе одлучују; толико међутим могу Вас унапред уверити, да ће исте, уколико је одобрење ове молбе по највишим прописима могуће, Њ. Преузвишеност Вама за љубав одиста уважити.

Сасвим пријатно ми је било из Вашег писма разумети, да госп. Карадић ништа није изгубио од Ваше наклоности и осећам право задовољство, што ћу га овом вешћу моћи обеселити.

Примио сам малу пастрмку (како је ви називљете) не без великог изненађења. Према изразу Вашега писма мислио сам да ћу видети малу рибу, а тамо ми је донета одиста огромна пастрма. Ја већ видим, да у Црној Гори све расте у неком одређеном сраziмеру: велике планине, велики људи, па тако и велике рибе. Ако је у истом размеру и пријатељство Црногорца, тада сам ја сасвим срећан човек.²

Са најискренијим високопоштовањем остајем од свега срца Ваш покорни слуга и пријатељ.

Котор, 26 октобра (7 новембра) 1837.

Орешковић "капетан"

(Наставиће се)

Прошто Љубо Влачић

¹ Ни ово писмо нема српског оригиналa, па га преводимо са немачког превода.

² Ich sehe schon, dass in Montenegro alles in einem gewissen Verhältnis wächst: grosse Gebirge, grosse Menschen und so auch grosse Fische! Wenn in gleicher Verhältnis auch die Montenegriner Freundschaft ist, dann bin ich ganz glücklich.